

Wojciech Milewski

Akademia Marynarki Wojennej w Gdyni

wojciech.milewski7@wp.pl

DYPLOMACJA STOLICY APOSTOLSKIEJ W CZASIE PONTYFIKATU JANA PAWŁA II (1978–2005)

STRESZCZENIE

Współcześnie dyplomacja Stolicy Apostolskiej, z racji na swój profesjonalizm i wielowiekową tradycję, uchodzi za jedną z najlepszych na świecie. Jej działalność ma zgoła odmienny charakter od aktywności pozostałych służb dyplomatycznych. Funkcjonując w oparciu o przesłankę, że religia odgrywa istotną rolę w stosunkach międzynarodowych, legaci papiescy nadzwyczaj często odwołują się do etyki i moralności na forum międzynarodowym. W czasie pontyfikatu Jana Pawła II dyplomacja Stolicy Piotrowej – przez wzgląd na swoją specyfikę – pozostawała wyjątkowym fenomenem, nie mającym odpowiednika w historii.

Słowa kluczowe:

dyplomacja Stolicy Apostolskiej, dyplomacja papieska, Jan Paweł II.

Wstęp

Stolica Apostolska¹, będąc jedynym w swoim rodzaju uczestnikiem stosunków międzynarodowych, jest traktowana przez prawo międzynarodowe w sposób podobny do państw. Wykazując podmiotowość i obecność na

¹ Stolica Apostolska (łac. *Sedes Apostolica*) to „najwyższy podmiot władzy w Kościele katolickim, wyposażony w podmiotowość moralną w stosunkach wewnętrzkościelnych i publicznoprawną w stosunkach międzynarodowych w związku z posiadaniem suwerenności w porządku duchowym i doczesnym”. Nazwy „Stolica Apostolska” oraz „Stolica Święta” używane są zamiennie. Zob. E. Wilemska, *Stolica Apostolska*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, tom XVIII, (red.) E. Gigilewicz, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Lublin 2013, kol. 975-976.

arenie międzynarodowej realizuje ona własną politykę zagraniczną, dbając nie tylko o interesy Państwa Miasta Watykańskiego², ale przede wszystkim troszcząc się o dobro wspólnoty Kościoła.

Działalność dyplomatyczna Stolicy Świętej ma zgoła odmienny charakter od aktywności pozostałych uczestników życia międzynarodowego. Jej misję pełni elitarna służba dyplomatyczna, która wspierając posłannictwo Biskupa Rzymu, stara się zapewnić swobodę wyznania wiary swoim wyznawcom na całym świecie. Na uwagę zasługuje również sam język, którego używają legaci papiescy na forum międzynarodowym, ponieważ zwracają oni uwagę przede wszystkim na to, co może jednoczyć. Tym samym zaangażowanie dyplomacji watykańskiej przejawia się w szerzeniu i realizowaniu wizji pokojowej koegzystencji państw i narodów, w których respektuje się prawa człowieka.

Stolica Apostolska, wyznaczając kierunki swojej aktywności na arenie międzynarodowej, obiera cele, których nie można przypisać wyłącznie do sfery politycznej. Trzeba zatem być świadomym, że podejmując badania nad dyplomacją papieską wkracza się w delikatną i złożoną tematykę. Z jednej strony mamy bowiem do czynienia z reprezentantem przeszło 1,1 mld³ katolików na całym świecie, z drugiej natomiast – z podmiotem prawa międzynarodowego, który w wielu przypadkach posiada uprzywilejowaną pozycję na forum międzynarodowym. Z tego względu ważne jest dostrzeżenie uniwersalnego charakteru Kościoła katolickiego oraz ponadnarodowego oblicza Stolicy Świętej.

Współcześnie kościelna służba dyplomatyczna uznawana jest za jedną z najbardziej skutecznych na świecie. Wystarczy wspomnieć, że Stolica Piotrowa utrzymuje stosunki dyplomatyczne ze 180 państwami⁴, by dojść do wniosku, że cieszy się ona ogromnym autorytetem wśród pozostałych uczestników stosunków międzynarodowych. W czasie pontyfikatu Jana Pawła II dyplomacja papieska – przez wzgląd na swoją specyfikę, jak i obszar

² Oficjalna nazwa Państwa Watykańskiego to Città del Vaticano (łac. *Civitas Vaticanae*). Zob. M. Sitarz, *Watykan*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, tom XX, (red.) E. Gigilewicz, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Lublin 2014, kol. 275-277.

³ Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego Stowarzyszenia Apostolstwa Katolickiego w Polsce, *Katolicy w świecie*, www.iskk.pl/kosciol-na-swiecie/50-ile-jest-katolikow-w-swiecie.html [dostęp: 03.12.2017].

⁴ Zob. *Bilateral relations of the Holy See*, www.vatican.va/roman_curia/secretariat_state/documents/rc_seg-st_20010123_holy-see-relations_en.html [dostęp: 03.12.2017].

zainteresowań (sfera *sacrum* i *profanum*) – pozostawała wyjątkowym fenomenem, nie mającym odpowiednika w historii.

TŁO HISTORYCZNE KSZTAŁTOWANIA SIĘ ORGANIZACJI DYPLOMACJI STOLICY APOSTOLSKIEJ

Organizacja papieskiej służby dyplomatycznej podlegała ewolucji na przestrzeni ostatnich kilkunastu stuleci. Jej początki utożsamiane są z wysyłaniem przez papieża swoich przedstawicieli na sobory (za przykład może posłużyć sobór w Nicei – 325 r., Konstantynopolu – 381 r. lub Efezie – 431 r.). Jeszcze przed piątym wiekiem zaczęto oddelegowywać reprezentantów papieża na dwór cesarski do Konstantynopola, jednak praktyka ekspediowania legatów nasiliła się dopiero w IX wieku, kiedy na tronie piotrowym zasiadał Mikołaj I⁵. Przełomowy okazał się pontyfikat Grzegorza IX (1227–1241), za którego panowania wyodrębniono trzy grupy legatów papieskich (*legati missi*, *legati a la tere*, *legati nati*) o większych niż dotychczas uprawnieniach. W XV wieku Biskupi Rzymu wysyłali przedstawicieli, którzy na stałe reprezentowali ich przed danymi państwami (misje te często sprowadzały się do obrony praw Kościoła przed roszczeniami świeckich władców). Kolejne stulecia przyniosły rozkwit działalności dyplomacji kościelnej. W 1500 r. papież Aleksander VI założył pierwszą nuncjaturę⁶ w Wenecji, z kolei Grzegorz XIII utworzył kolejne przedstawicielstwa w wielu innych krajach. Tym samym, zdaniem E. Duffy’ego, legaci stali się głównym instrumentem polityki papieskiej⁷.

Organizację dyplomacji Stolicy Apostolskiej zinstytucjonalizowano w szesnastym stuleciu, kiedy Biskup Rzymu – Sykstus V, wydał w 1588 r. bullę *Immensa Aeterni Dei*, dokonując jednocześnie reorganizacji Kurii Rzymskiej. W 1701 r. papież Klemens XI powołał Papieską Akademię Ko-

⁵ J. W. O’Malley SJ, *Historia papieży*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2011, s. 107.

⁶ Podstawową jednostką w strukturach dyplomacji Stolicy Apostolskiej jest nuncjatura. Jej pochodzenie wywodzi się od kolektorów apostolskich, którzy pełnili rolę przedstawicieli papieskich, będąc równocześnie odpowiedzialnymi za zbieranie dziesięciny. Rozwój nuncjatur przypadł na wiek XVI, kiedy w czasie pontyfikatu papieża Leona X wprowadzono zasadę uzależniającą ilość nuncjatur od liczby państw, z którymi utrzymywano relacje. Zob. J. Kopiec, *Nuncjatura*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, tom XIV, (red.) E. Gigilewicz, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Lublin 2010, kol. 123-125.

⁷ Por. E. Duffy, *Historia papieży. Święci i grzesznicy*, Wydawnictwo Świat Książki, Warszawa 2007, s. 204.

ścielną w celu kształcenia duchownych na legatów papieskich⁸. Posunięcie to sprofesjonalizowało korpus dyplomatyczny Stolicy Świętej zgodnie ze zmianami wdrażanymi przez świeckie, europejskie państwa⁹.

W XIX wieku kongres wiedeński (1815 r.) zdefiniował precedencję przedstawicieli dyplomatycznych (włączając w to legatów papieskich), uznając prawo Stolicy Apostolskiej do wysyłania własnych reprezentantów do obcych państw. W konsekwencji legaci i nuncjusze apostolscy zostali zrównani w precedencji z ambasadorami państw świeckich.

Stolica Święta nigdy nie przestała funkcjonować jako suwerenny podmiot w środowisku międzynarodowym¹⁰ – nawet, gdy papieże utracili władzę doczesną w czasie tzw. kwestii rzymskiej (1870–1929)¹¹, kiedy Zjednoczone Królestwo Włoch przejęło kontrolę nad Państwem Kościelnym, czego dowodem była m. in. kontynuacja czynnego i biernego prawa legacji. W ciągu sześciu dekad stłumionej suwerenności terytorialnej, Stolica Apostolska aktywnie angażowała się w dyplomację, uczestnicząc w mediacjach lub występując na konferencjach międzynarodowych. Przykładem takiej działalności jest mediacja papieża Leona XIII w sporze między Niemcami i Hiszpanią o wyspę Karolinę (1885 r.) lub udział w rozstrzygnięciu konfliktu granicznego między Haiti i Santo Domingo (1895 r.) przez Stolicę Świętą. Kwestia rzymska zakończyła się w 1929 r. z chwilą podpisania traktatów laterańskich¹², kiedy utworzono Państwo Miasta Watykańskiego, które traktowano – zdaniem J. Czaji – jako „projekt rekonstrukcji doczesnej władzy papieżstwa”¹³.

⁸ Zob. Z. Krzyszowski, *Papieska Akademia Kościelna*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, tom XIV..., dz. cyt., kol. 1274-1275.

⁹ Innego zdania na ten temat jest M. Mróz. Twierdzi on bowiem, że „[...] proces profesjonalizacji dyplomacji papieskiej został zainicjowany dopiero na krótko przed wybuchem I wojny światowej”. Autor nie rozwija jednak tego poglądu. Por. M. Mróz, *Polityka wschodnia Stolicy Apostolskiej w latach 1978–1989/1990: idee i wartości w działaniu*, „Politeja”, nr 3(29), Księgarnia Akademicka, Kraków 2014, s. 124.

¹⁰ W latach 1870–1929 Stolica Apostolska występowała jako podmiot prawa międzynarodowego, określanym mianem jednostki *sui generis* o charakterze nieterytorialnym.

¹¹ Nazwa przyjęta na określenie konfliktu pomiędzy papieżami (kolejno: Pius IX, Leon XIII, Pius X, Benedykt XV, Pius XI) a Zjednoczonym Królestwem Włoch. Zob. H. Witczyk (red.), *Nowa encyklopedia chrześcijaństwa. Historia i współczesność*, Wydawnictwo Jedność, Kielce 2016, s. 426.

¹² Zob. więcej M. Solarczyk, *75 lecie Państwa Miasta Watykańskiego*, „Warszawskie Studia Teologiczne”, XVII/2004, Wydawnictwo Archidiecezji Warszawskiej, Warszawa 2005, s. 233-235.

¹³ J. Czaja, *Sytuacja prawnomiędzynarodowa Watykanu*, „Życie i Myśl”, 1979, nr 6, s. 50-61.

W 1961 r. Konwencja wiedeńska o stosunkach dyplomatycznych potwierdziła prawo Stolicy Apostolskiej do wysyłania swoich przedstawicieli dyplomatycznych do innych krajów, z kolei w 1964 r. uzyskała ona status stałego obserwatora przy Organizacji Narodów Zjednoczonych¹⁴.

SPECYFIKA DYPLOMACJI PAPIESKIEJ

Papieska służba dyplomatyczna składa się z zespołu duchownych, kształconych w określonej tradycji administracyjnej i kulturze pracy, w której – zdaniem M. Mroza – kładzie się nacisk na roztropność, dyskrecję i absolutną lojalność wobec przełożonych i Kościoła¹⁵.

Jak podkreśla J. O. McEachern, na specyfikę dyplomacji Stolicy Świętej składają się trzy elementy¹⁶:

- religijność – religijna natura dyplomacji papieskiej w wyraźny sposób odróżnia ją od państw świeckich. Stolica Apostolska funkcjonuje w oparciu o przesłankę, że religia odgrywa znaczącą rolę w stosunkach międzynarodowych. W konsekwencji papieska służba dyplomatyczna nadzwyczaj często odwołuje się do etyki i moralności na forum międzynarodowym;
- humanitaryzm – przejawia się w zabieganiu papieskich dyplomatów o udzielanie pomocy potrzebującym na całym świecie, niezależnie od przynależności religijnej;
- uniwersalizm – jest czynnikiem, który motywuje starania Stolicy Piotrowej do promowania dobra wspólnego społeczeństw każdego państwa. Wyraża się on w dążeniu do sprawiedliwości, wyrównywania szans i postępu ludzkości. Stolica Święta nie jest bowiem – jak stwierdził Jan Paweł II – „[...] obca żadnej kulturze, żadnej cywilizacji, żadnej tradycji narodowej i społecznej”¹⁷.

¹⁴ Zob. więcej A. Klafkowski, *Stolica Apostolska a ONZ*, „Prawo Kanoniczne”, 20/1-2, 1977, s. 95-98.

¹⁵ Por. M. Mróz, *Polityka wschodnia Stolicy...*, dz. cyt., s. 125.

¹⁶ Por. J. O. McEachern, *Diplomatic Activity In Service Of Papal Teaching: The Promotion Of Religious Freedom In Relations With Selected Islamic States During The Pontificate Of John Paul II*, The Catholic University of America, Washington 2010, s. 115.

¹⁷ Jan Paweł II, *Przemówienie do korpusu dyplomatycznego – 16 stycznia 1982 r. Kościół wobec największych problemów współczesnego świata*, [w:] Jan Paweł II. *Dzieła zebrane. Orędzia, przesłania, przemówienia okolicznościowe*, tom V, (red.) P. Ptasznik, T. Dzidek, Z. J. Kijas, Wydawnictwo M, Kraków 2007, s. 462.

W czasie pontyfikatu Jana Pawła II służba dyplomatyczna Stolicy Apostolskiej funkcjonowała w oparciu o kilka nadrzędnych zasad, które zostały sformułowane przez kardynała Jeana Louisa Taurana – papieskiego Sekretarza ds. Relacji z Państwami w Sekretariacie Stanu.

Pierwsza z nich przejawia się w trosce Stolicy Świętej o godność osoby ludzkiej oraz ochronę jednostki. Jan Paweł II, spotykając się co roku z korpusem dyplomatycznym akredytowanym przy Stolicy Apostolskiej¹⁸, wielokrotnie przemawiał w imieniu osób, którym odmawia się elementarnych praw człowieka, takich jak: prawo do życia, ochrony zdrowia, wolności wyznania itd. Jednym z przykładów jest przemówienie Jana Pawła II do korpusu dyplomatycznego z 16 stycznia 1982 r. pt. „Kościół wobec największych problemów współczesnego świata”, w którym papież odniósł się do dramatu uchodźców:

„Nie mogę [...] zapomnieć o sytuacji setek tysięcy uchodźców w południowo-wschodniej Azji, sytuacji, która dramatycznie się przedłuża. Przyjmowani w punktach informacyjnych, zwłaszcza w Tajlandii, czekają przecież na ostateczne rozwiązanie sprawy ich zamieszkania i pracy; oczekują rozwiązania godnego szacunku należnego człowiekowi. Narody gospodarczo rozwinięte już otworzyły im swe granice, inne mogłyby jeszcze i powinny zaangażować się w to szlachetne dzieło, dając tym świadectwo rzeczywistej wrażliwości na problemy tych mas ludzkich, tych rodzin pozbawionych elementarnych życiowych praw, skazanych na bezczynność i nędzę. [...] Nie mogę powstrzymać się od myśli o milionach mężczyzn, kobiet i dzieci, wśród których jest wielu chorych i starych, którzy opuścili Afganistan. Chcę również wspomnieć uchodźców politycznych z różnych państw Afryki. Są to kraje, z obszaru których duża część ludności zmuszona jest uchodzić w poszukiwaniu gdzie indziej warunków umożliwiających przeżycie oraz niezbędnej przestrzeni wolności. Ich cierpienia są tak-

¹⁸ Spotkania te są tradycyjną audiencją papieską dla korpusu dyplomatycznego akredytowanego przy Stolicy Apostolskiej. Stanowią okazję do złożenia życzeń z okazji Świąt Bożego Narodzenia i Nowego Roku, a także przedstawienia stanowiska Stolicy Świętej wobec najważniejszych problemów wspólnoty międzynarodowej. Zob. więcej J. Krzykowska, *Budowanie pokoju w przemówieniach Jana Pawła II do korpusu dyplomatycznego akredytowanego przy Stolicy Apostolskiej*, „Polski Rocznik Praw Człowieka i Prawa Humanitarne”, 2015, nr 6, s. 227-239.

że naszymi cierpieniami i czekają na wielkoduszną, konkretną i skuteczną odpowiedź ze strony międzynarodowej solidarności”¹⁹.

Innym przykładem jest wystąpienie Ojca Świętego z 16 stycznia 1993 r. pt. „Wojna i ubóstwo: dwie plagi nękające ludzkość”, które zostało poświęcone m. in. kwestiom dot. ochrony jednostki, zwłaszcza w kontekście wojny domowej w Bośni i Hercegowinie:

„Konwencje humanitarne, z takim trudem wypracowane w naszym stuleciu, nie są już przestrzegane. Hordy barbarzyńców, siejące terror i śmierć, depczą najbardziej elementarne zasady życia społecznego. Jakże nie pomyśleć tu, Panie i Panowie, o dzieciach, które na zawsze zapamiętają te straszliwe obrazy? O rodzinach rozdzielonych i wypędzonych, pozbawionych swoich dóbr i środków do życia? O kobietach obdartych z czci? O ludziach uwięzionych i torturowanych w obozach, które – jak sądziliśmy – zniknęły na zawsze? Do Stolicy Apostolskiej nieustannie docierają z tych regionów dramatyczne wezwania biskupów katolickich i prawosławnych, oraz religijnych zwierzchników muzułmańskich, którzy proszą, by położono kres temu zbiorowemu nieszczęściu, a przynajmniej by przestrzegano zasad humanitarnych. Chcę być dzisiaj wobec was ich rzecznikiem”²⁰.

Kolejnym, godnym uwagi wystąpieniem jest przemówienie Jana Pawła II z 10 stycznia 2005 r. pt. „Wyzwania stojące przed ludzkością: życie, chleb, pokój i wolność”, w którym papież poruszył m. in. tematykę wolności wraz ze szczególnym zaakcentowaniem znaczenia wolności religijnej:

„Wolność jest wielkim dobrem, bez niej bowiem człowiek nie może realizować się w sposób odpowiadający jego naturze. Wolność jest światłem: pozwala odpowiedzialnie wybierać cele i drogę, która do nich prowadzi. Samym sercem ludzkiej wolności jest prawo do wolności religijnej, dotyka ona bowiem najistotniejszej relacji człowieka – relacji z Bogiem. Wolność religijna została też jednoznacznie zagwarantowana przez wspomnianą już *Deklarację* [Powszechną Deklarację Praw Człowieka] [...]. W wielu krajach prawo do wolności religijnej do tej pory nie zyskało należytego uznania lub też nie jest

¹⁹ Jan Paweł II, *Przemówienie do korpusu dyplomatycznego – 16 stycznia 1982 r. Kościół wobec...*, dz. cyt. s. 466.

²⁰ Jan Paweł II, *Przemówienie do korpusu dyplomatycznego – 16 stycznia 1993 r. Wojna i ubóstwo: dwie plagi nękające ludzkość*, [w:] *Jan Paweł II. Dzieła zebrane...*, dz. cyt., s. 556.

uznawane we właściwy sposób. Nie można jednak stłumić dążenia do wolności religijnej: dopóki żyć będzie człowiek, pozostanie ono zawsze żywe i przemożne. Dlatego pragnę dziś raz jeszcze powtórzyć apel, który Kościół już wiele razy kierował do ludzkości: *zachodzi potrzeba, aby na całej ziemi wolność religijna cieszyła się skuteczną ochroną prawną i aby były przestrzegane najwyższe obowiązki i prawa ludzi do prowadzenia życia religijnego w społeczeństwie w sposób wolny*. Nie należy się obawiać, że wolność religijna dobrze pojęta ograniczy inne swobody lub zaszkodzi relacjom w łonie społeczeństwa. Wręcz przeciwnie, dzięki wolności religijnej wszystkie inne wolności rozwijają się i upowszechniają: wolność jest bowiem dobrem niepodzielnym, wpisanym w samą istotę człowieka i jego godność²¹.

Ponadto warto również wspomnieć o uczestnictwie Stolicy Świętej w pracach organizacji międzynarodowych, takich jak: Komisja Praw Człowieka Organizacji Narodów Zjednoczonych²², Światowa Organizacja Zdrowia, Rada Europy, czy Unia Afrykańska, na forum których wysłannicy papiescy prezentują jej stanowisko w danej sprawie. Tym samym częstokroć dążą oni do wywarcia presji na członkach instytucji w celu egzekwowania ochrony praw człowieka²³.

Druga zasada dyplomacji watykańskiej polega na promowaniu pokoju w stosunkach międzynarodowych poprzez opowiadanie się przeciwko wojnie i przemocy, w szczególności w imię religii. Stolica Apostolska wzywa do zmniejszania wydatków wojskowych oraz wyrzeczenia się wojny jako metody rozwiązywania sporów i skutecznego rozbrojenia. Zasada ta nie wynika

²¹ Jan Paweł II, *Przemówienie do korpusu dyplomatycznego – 10 stycznia 2005 r. Wyzwania stojące przed ludzkością: życie, chleb, pokój i wolność*, [w:] Jan Paweł II. *Dziela zebrane...*, dz. cyt., s. 626.

²² Zgromadzenie Ogólne ONZ potwierdziło w rezolucji nr 58/314 prawa i przywileje, jakimi cieszy się Stolica Apostolska na forum ONZ oraz podczas konferencji międzynarodowych zwoływanych pod auspicjami tej organizacji. Do wyżej wspomnianych praw należy m. in. udział w debacie ogólnej na forum Zgromadzenia Ogólnego, jak również prawo do zabierania głosu w każdej sprawie po ostatnim państwie członkowskim wyrażającym chęć udziału w dyskusji. Zob. United Nations General Assembly, *Resolution adopted by the General Assembly on 1 July 2003; 58/314. Participation of the Holy See in the work of the United Nations*, http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/58/314 [dostęp: 03.12.2017].

²³ Radio Watykańskie, *Watykan: Komisja Praw Człowieka testem wiarygodności ONZ*, <http://papiez.wiara.pl/doc/373430.Watykan-Komisja-Praw-Czlowieka-testem-wiarygodnosci-ONZ> [dostęp: 03.12.2017].

wyłącznie z nauczania Kościoła, czy specyfiki religii chrześcijańskiej. Stolica Święta od lat angażuje się w działalność pokojową, występuje w roli mediatora oraz partycypuje w układach wielostronnych, które w istotny sposób przyczyniają się do szerzenia pokoju na świecie. Za przykład takiej aktywności może posłużyć chociażby działalność Papieskiej Rady ds. Sprawiedliwości i Pokoju lub zaangażowanie Jana Pawła II na rzecz rozwiązania konfliktu o Falklandy (1982 r.), czy argentyńsko-chilijskiego sporu o kanał Beagle²⁴.

Kolejną generalną zasadą, którą kieruje się Stolica Apostolska na forum międzynarodowym jest prowadzenie dialogu oraz okazywanie szacunku dla demokracji i samostanowienia narodów. Zasada ta – oparta na nauczaniu Jana Pawła II²⁵ – została szczególnie zaakcentowana w encyklice *Centesimus annus*:

„Kościół docenia demokrację jako system, który zapewnia udział obywateli w decyzjach politycznych i rządzonym gwarantuje możliwość wyboru oraz kontrolowania własnych rządów, a także – kiedy należy to uczynić – zastępowania ich w sposób pokojowy innymi. [...] Autentyczna demokracja możliwa jest tylko w państwie prawnym i w oparciu o poprawną koncepcję osoby ludzkiej. Wymaga ona spełnienia koniecznych warunków, jakich wymaga promocja zarówno poszczególnych osób, przez wychowanie i formację w duchu prawdziwych ideałów, jak i *podmiotowości* społeczeństwa, przez tworzenie struktur uczestnictwa oraz współodpowiedzialności”²⁶.

Demokracja, jak słusznie zauważył D. Mickiewicz, jest determinantą realizacji celów Stolicy Świętej. Na jej podstawie można domagać się poszanowania praw człowieka, w tym godności ludzkiej oraz dążyć do utrzymania pokoju, jak również wyzbycia się groźby użycia siły w relacjach między państwami²⁷.

²⁴ Zob. więcej J. Cywoniuk, *Wpływ dyplomacji watykańskiej na politykę światową – wybrane zagadnienia*, „Colloquium”, 2015, nr 3, s. 49-50.

²⁵ Za przykład mogą posłużyć encykliki *Sollicitudo rei socialis* (1987), *Centesimus annus* (1991) lub *Veritatis splendor* (1993).

²⁶ Jan Paweł II, *Encyklika Centesimus annus*, [w:] *Jan Paweł II. Dzieła zebrane. Encykliki*, tom I, (red.) P. Ptasznik, T. Dzidek, Z. J. Kijas, Wydawnictwo M, Kraków 2006, s. 434.

²⁷ D. Mickiewicz, *Stolica Apostolska jako globalne obserwatorium stosunków międzynarodowych*, [w:] *W murach wiecznego miasta – między państwem a Kościołem*, (red.) M. Łukasik, D. Mickiewicz, Koło Studentów Stosunków Międzynarodowych UJ, Kraków 2011, s. 221.

STRUKTURA PAPIESKIEJ SŁUŻBY DYPLMATYCZNEJ

Struktura papieskiej służby dyplomatycznej jest złożona. Z tego względu scharakteryzowane zostaną wyłącznie te podmioty, które miały największe znaczenie dla realizacji polityki zagranicznej Stolicy Apostolskiej w czasie pontyfikatu Jana Pawła II tj. urząd papieski, Kuria Rzymska, Sekretariat Stanu oraz legaci papiescy.

Urząd papieski

Papież, pełniąc najwyższą władzę w Kościele, odgrywa wiele ról. Przysługują mu takie tytuły jak: „Głowa Kolegium Biskupów”, „Wikariusz Chrystusa”, czy „Pasterz całego Kościoła”²⁸. Ponadto jest suwerenem Państwa Miasta Watykańskiego oraz głową Stolicy Apostolskiej, a tym samym jej najwyższym przedstawicielem dyplomatycznym. Międzynarodowa działalność Stolicy Świętej kreowana jest zatem przez działalność Ojca Świętego – jego podróże, przemówienia, spotkania, publikacje oraz szereg interakcji z organizacjami międzynarodowymi. Każdy papież dysponuje własnymi metodami wypracowywania rozwiązań dyplomatycznych, ponadto opiera i umiejscawia swoją rolę dyplomatyczną w kontekście aktualnej teologii i w odniesieniu do okoliczności historycznych. Działalność papieska niejednokrotnie przyczyniała się do zmiany kwestionowanych systemów i idei, często godzących w poszanowanie godności człowieka i zagrażających pokojowi na świecie.

Ojciec Święty, będąc głową suwerennego państwa, powołuje nie tylko członków wszystkich organów i urzędów Watykanu, ale również legatów papieskich. Ponadto przysługuje mu immunitet dyplomatyczny.

Kuria Rzymska

Kuria Rzymska jest aparatem administracyjnym, przez który papież sprawuje swoją władzę. Zgodnie z Kodeksem Prawa Kanonicznego, Kuria, posługując się autorytetem papieża i działając w jego imieniu „[...] wykonuje zadania dla dobra i służby Kościołom, obejmuje: Papieski Sekretariat Stanu, Radę Publicznych Spraw Kościoła, Kongregacje, Trybunały oraz inne insty-

²⁸ J. Krukowski, *Prawo administracyjne w Kościele*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2011, s. 99.

tucje²⁹. Warto jednak nadmienić, że Kuria Rzymska jest w posiadaniu wyłącznie tych kompetencji, które otrzymała od papieża – tym samym jej organizacja zależy wyłącznie od niego³⁰.

Struktura Kurii Rzymskiej jest złożona, ponieważ składa się z dziewięciu kongregacji, jedenastu rad, trzech trybunałów, Sekretariatu Stanu i kilku innych urzędów³¹. Dla dyplomacji papieskiej szczególne znaczenie ma funkcjonowanie trzech rad: Papieskiej Rady ds. Sprawiedliwości i Pokoju, Papieskiej Rady ds. Kultury oraz Papieskiej Rady ds. Dialogu Między Religiami, dlatego warto przyrzeć się im bliżej.

- **Papieska Rada ds. Sprawiedliwości i Pokoju** – jej głównym celem, zgodnie z ewangelią i nauczaniem Kościoła, jest promowanie pokoju i sprawiedliwości na świecie oraz pogłębianie, propagowanie i realizowanie katolickiego nauczania społecznego³². Rada³³ zbiera informacje i bada kwestie związane z wymiarem sprawiedliwości, łamaniem praw człowieka i rozwojem ludzkości, przekazując je następnie biskupom z całego świata. Kształtuje relacje z organizacjami międzynarodowymi (również niekatolickimi) i innymi instytucjami. We współpracy z Sekretariatem Stanu utrzymuje kontakty z Organizacją Narodów Zjednoczonych i jej wyspecjalizowanymi agendami. Ma to szczególne znaczenie dla jej udziału w konferencjach międzynarodowych, zwłaszcza dotyczących rozwoju, środowiska naturalnego, handlu międzynarodowego i praw człowieka. Ponadto Rada współpracuje z organizacjami regionalnymi (za przykład może posłużyć Unia Europejska) oraz pozarządowymi, które wykazują aktywność w podobnych dziedzinach. Papieska Rada ds. Sprawiedliwości i Pokoju służy także jako pomoc dla ofiar, które spotkało naruszenie praw człowieka. Za przykład może posłużyć sy-

²⁹ *Kodeks Prawa Kanonicznego z dnia 25 stycznia 1983 r.*, Wydawnictwo Pallottinum, Poznań 1984, kan. 360.

³⁰ Zob. W. Kacprzyk, *Struktura Kurii Rzymskiej*, [w:] *Kuria Rzymska i pomniki chrześcijaństwa na szlaku do Wiecznego Miasta*, red. E. Szczot, Wydawnictwo KUL, Lublin 2007, s. 17-26.

³¹ Urzędy te są określane jako dykasterie, którym przewodniczą prefekci.

³² Zob. E. Wójcik, *Papieska Rada Iustitia Et Pax*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, tom XIV..., dz. cyt., kol. 1291-1292.

³³ Na czele Papieskiej Rady ds. Sprawiedliwości i Pokoju stoi przewodniczący, którego wspomaga sekretarz i podsekretarz (każdy z urzędników powoływany jest przez Ojca Świętego na okres 5 lat). Ponadto w skład Rady wchodzi kapłani, zakonnicy różnych narodowości i pracownicy świeccy, spośród których papież wybiera około czterdziestu doradców na pięcioletnią kadencję.

tuacja z 1986 r., kiedy papież Jan Paweł II wysłał kardynała Rogera Etcheharayego (wówczas przewodniczącego rady) w celu złożenia wizyty jeńcom wojennym w Iranie i Iraku. Na wigilię kardynał Etcheharay dostarczył wiadomość od papieża do przywódców obu krajów i spotkał się z trzema tysiącami jeńców w miejscowości Kahrizah (okolice Teheranu). Dzień później odprawił mszę świętą w Teheranie w intencji trzystu więzionych chrześcijan. W styczniu tego samego roku kardynał odbył podobne spotkania z irańskimi jeńcami wojennymi. Papieska Rada ds. Sprawiedliwości i Pokoju jest zatem organem, który z powodzeniem może funkcjonować tam, gdzie nie ma miejsca na konwencjonalną dyplomację papieską;

- **Papieska Rada ds. Kultury**³⁴ – została utworzona 20 maja 1982 r. przez papieża Jana Pawła II na mocy motu proprio *Inde a Pontificatus*³⁵. Do jej najważniejszych zadań należy rozwijanie dialogu z twórcami kultury i naukowcami, tak by kultura świecka była bardziej otwarta na nauczanie Kościoła oraz ewangelię. Ponadto Rada partycypuje w różnych projektach poprzez jej zaangażowanie w instytucjach kościelnych. Ścisłe współpracuje z Sekretariatem Stanu³⁶;
- **Papieska Rada ds. Dialogu Między Religiami** – została powołana w 1988 r., kiedy Jan Paweł II przekształcił funkcjonującą dotychczas dykasterię zwaną Sekretariatem ds. Religii Pozachrześcijańskich³⁷, podnosząc go do rangi Rady Papieskiej³⁸. W swych przedsięwzięciach Rada skupia się na promowaniu dialogu z wyznawcami innych religii. Działania te przejawiają się zwłaszcza w organizowaniu spotkań (zarówno dwustronnych, jak i wielostronnych) na wszystkich

³⁴ Na jej strukturę składa się Sekcja Wiary i Kultury oraz Dialogu z Kulturami, prezydium, komitet wykonawczy i rada międzynarodowa, na której czele stoi przewodniczący wspierany przez organ doradczy (grono specjalistów z różnych dziedzin kultury).

³⁵ Zob. więcej Jan Paweł II, *Inde a Pontificatus*, http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/en/motu_proprio/documents/hf_jp-ii_motu-proprio_25031993_inde-a-pontificat_us.html [dostęp: 03.12.2017].

³⁶ Zob. E. Sakowicz, *Papieska Rada ds. Kultury*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, tom XIV..., dz. cyt., kol. 1294-1295.

³⁷ Sekretariat ds. Religii Pozachrześcijańskich został utworzony 19 maja 1964 r. przez papieża Pawła VI.

³⁸ Pod zwierzchnictwem Ojca Świętego nastawiono się na wzmoczenie zaangażowania w dialog z religiami niechrześcijańskimi, odzwierciedlając tym samym priorytety Soboru Watykańskiego II-go.

szczeblach³⁹, przeprowadzaniu badań i konferencji ukierunkowanych na obopólną wymianę informacji, a także przygotowywaniu adeptów odpowiedzialnych za dialog między religiami w imieniu Stolicy Apostolskiej⁴⁰. Ze względu na wymiar ekumeniczny dialogu Rada ma ciągły kontakt z odpowiadającym jej gabinetem w Światowej Radzie Kościołów.

Pod zwierzchnictwem Jana Pawła II w Kurii Rzymskiej dokonano reorganizacji struktur i procedur, co miało na celu dostosowanie ich do obowiązującego od 1983 r. Kodeksu Prawa Kanonicznego. Kontynuując reformy Pawła VI, Jan Paweł II precyzyjniej określił wytyczne dla Kurii w konstytucji apostolskiej *Pastor bonus*, a tym samym, jak zauważył W. Kacprzyk – dał jej solidne fundamenty teologiczne. W dokumencie papież Polak pouczył Kurię, by szanowała autorytet biskupów w ich diecezjach oraz pozostawała w służbie lokalnym kościołom. Jak podkreśla W. Kacprzyk, restrukturyzując organizację Kurii Rzymskiej, Jan Paweł II nie tylko uporządkował nazewnictwo i kompetencje dykasterii (funkcjonujące do tej pory komisje, komitety i rady nazwano w sposób jednolity – „radami”), ale również przyczynił się do zróżnicowania jej składu osobowego, przyjmując do służby osoby różnych narodowości⁴¹.

Sekretariat Stanu⁴²

Sekretariat Stanu jest najważniejszą dykasterią Kurii Rzymskiej, która – łącząc cechy ministerstwa spraw zagranicznych i kancelarii głowy państwa – ściśle współpracuje z Ojcem Świętym. Jego początki sięgają XV wieku, kiedy papież Innocenty VIII na mocy konstytucji apostolskiej *Non debet re-*

³⁹ Kiedy Jan Paweł II wyrażał chęć nawiązania kontaktu z przedstawicielami innych religii w czasie swoich podróży, to właśnie Papieska Rada ds. Dialogu Między Religiami pomagała w koordynacji spotkań. Dodatkowo zajmuje się ona publikowaniem dokumentów z owych wizyt w wydawanym co trzy lata biuletynie zatytułowanym „Pro Dialogo”.

⁴⁰ Zob. A. Michałek, *Papieska Rada ds. Dialogu Między Religiami*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, tom XIV..., dz. cyt., kol. 1290.

⁴¹ Por. W. Kacprzyk, *Struktura Kurii...*, dz. cyt., s. 38.

⁴² Zob. J. Krukowski, *Papieski Sekretariat Stanu*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, tom XIV..., dz. cyt., kol. 1271-1272.

prehensibile ustanowił Sekretariat Apostolski, w którego skład weszło 24 sekretarzy⁴³.

W następnych stuleciach urząd ten wielokrotnie reorganizowano, jednak całkowicie nową strukturę nadał mu dopiero papież Paweł VI. Wówczas, 15 sierpnia 1967 r., w duchu konstytucji apostolskiej *Regimini Ecclesiae universae* zgodnie z decyzją II Soboru Watykańskiego, Sekretariat Stanu zajął najwyższe miejsce w strukturach Kurii Rzymskiej. Przeszło 10 lat później, 28 czerwca 1988 r., Jan Paweł II promulgował konstytucję apostolską *Pastor bonus*, reformując jednocześnie Kurie. W rezultacie Sekretariat Stanu podzielono na 2 sekcje: Sekcję Spraw Ogólnych oraz Sekcję ds. Relacji z Państwami, do której włączono Radę Publiczną Spraw Kościoła. Dzięki temu precyzyjniej określono kompetencje Sekretariatu Stanu⁴⁴.

Obowiązkiem **Sekcji Spraw Ogólnych (tzw. Pierwszej Sekcji)**⁴⁵ jest przede wszystkim „załatwianie tych spraw, które wiążą się z codzienną posługą biskupa rzymskiego”. Dodatkowo sekcja ta – jak pisze Jan Paweł II – „załatwia te wszystkie sprawy, które przekraczają zwyczajne kompetencje dykasterii Kurii Rzymskiej oraz innych instytucji Stolicy Apostolskiej”⁴⁶. Ponadto Sekcja koordynuje szereg innych spraw⁴⁷ – określa funkcje i nadzoruje pracę legatów papieskich, załatwia sprawy dotyczące przedstawicielstw rządów przy Stolicy Apostolskiej oraz zajmuje się jej reprezentacjami przy organizacjach międzynarodowych.

⁴³ Zob. W. Jakubowski, *O Roma Felix. Geneza, specyfika i przeobrażenia instytucji politycznych Państwa Miasta Watykańskiego*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2005, s. 73-74.

⁴⁴ Zob. *The Secretariat of State*, http://www.vatican.va/roman_curia/secretariat_state/documents/rc_seg-st_12101998_profile_en.html [dostęp: 03.12.2017].

⁴⁵ Pierwszą Sekcją Sekretariatu Stanu zarządza arcybiskup – Substytut do Spraw Ogólnych, który jest wspomagany przez prałata – Asesora do Spraw Ogólnych. Urząd Substytutu zaistniał w strukturach Sekretariatu Stanu w 1814 r.

⁴⁶ Jan Paweł II, *Konstytucja apostolska Pastor bonus o Kurii Rzymskiej*, [w:] *Jan Paweł II. Dzieła zebrane*, tom IV, (red.) P. Ptasznik, T. Dzidek, Z. J. Kijas, Wydawnictwo M, Kraków 2007, s. 66.

⁴⁷ Sekcja redaguje dokumenty, które powierza jej papież, wykonuje akty urzędowe związane z nominacjami w Kurii Rzymskiej, przygotowuje oficjalne komunikaty, opracowuje publikacje i dane statystyczne, a także przechowuje pieczęć ołowianą i pierścień Rybaka. Ponadto nadzoruje działalność Watykańskiego Ośrodka Telewizyjnego, Radia Watykańskiego oraz wydawanie gazety „L'Osservatore Romano”.

Sekcja ds. Relacji z Państwami (tzw. Druga Sekcja)⁴⁸ utrzymuje kontakty i relacje dyplomatyczne⁴⁹ z rządami państw oraz innymi podmiotami prawa międzynarodowego⁵⁰. Jej sekretariat, jak podaje S. Karczewski, reprezentuje Stolicę Świętą przy organizacjach międzynarodowych oraz jest odpowiedzialny za zawieranie umów i konkordatów⁵¹.

Osobą stojącą na czele Sekretariatu Stanu jest kardynał, który przyjmuje miano Sekretarza Stanu. Będąc najbliższym współpracownikiem papieża, pełni on rolę odpowiadającą funkcji premiera i ministra spraw zagranicznych, dlatego też (nie licząc papieża) jest uznawany za najwyższego przedstawiciela Stolicy Apostolskiej na arenie międzynarodowej.

W okresie swojego pontyfikatu Jan Paweł II współpracował z trzema Sekretarzami Stanu. Pierwszy z nich, kardynał Jean-Marie Villot służył na tym stanowisku od 1969 r., jednak zmarł w niespełna rok po wyborze Polaka na tron Piotrowy. Na jego miejsce Jan Paweł II powołał kard. Agostina Casarolego⁵², który sprawował swój urząd aż do 1990 r. Schedę po nim przejął doświadczony dyplomata – kard. Angelo Sodano, będący trzecim i ostatnim Sekretarzem Stanu w czasie pontyfikatu papieża Polaka⁵³.

⁴⁸ Drugą sekcją Sekretariatu Stanu kieruje arcybiskup – Sekretarz ds. Relacji z Państwami, którego wspomaga prałat – Podsekretarz ds. Relacji z Państwami, we współpracy z kardynałami i biskupami.

⁴⁹ O ile w 1978 r. Stolica Apostolska utrzymywała relacje dyplomatyczne z 90 państwami, o tyle pod koniec pontyfikatu papieża Polaka nuncjusze apostolscy byli już obecni w 175 krajach. Tym samym warto zauważyć, że Stolica Święta stała się drugim po USA podmiotem prawa międzynarodowego, który utrzymywał tak dużo oficjalnych relacji dyplomatycznych – zarówno przez nuncjatury, jak i delegacje apostolskie. Niemniej określając dynamikę nowo nawiązywanych stosunków należy oceniać nie tylko aspekty ilościowe, ale też jakościowe. Wiele nowych relacji miało bowiem istotne znaczenie w kontekście dialogu ekumenicznego i międzyreligijnego – czego przykładem jest nawiązanie stosunków z Izraelem, Bahrajnem, Katar, Jemenem, Libią czy Jordanią. Nie bez znaczenia pozostaje również fakt, że część z nich – jak podaje K. Strzałka – zawarto nie z inicjatywy Stolicy Apostolskiej, a innych państw – tak było chociażby w 1982 r. z Wielką Brytanią, w 1984 r. z USA, czy w 1991 r. z Rosją – co może świadczyć o wysokim autorytecie Stolicy Świętej w omawianym okresie. Zob. więcej K. Strzałka, *Dyplomacja czasów przelomu*, „Politeja”, nr 3(29), Księgarnia Akademicka, Kraków 2014, s. 223.

⁵⁰ Jan Paweł II, *Konstytucja apostolska Pastor bonus...*, dz. cyt., s. 67.

⁵¹ Zob. S. Karczewski, *Jan Paweł II. Encyklopedia pontyfikatu 1978–2005*, Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne, Radom 2005, s. 52.

⁵² Kard. Agostino Casaroli był architektem i wykonawcą watykańskiej *Ostpolitik*. Zyskał dzięki temu przydomek „Kardynał Pieriestrojka”.

⁵³ Kard. Angelo Sodano skończył swoją służbę rok po śmierci Jana Pawła II.

Legaci papiescy

Legaci papiescy pełnią dwie podstawowe funkcje – odpowiadają za rozwijanie i utrzymywanie relacji pomiędzy Stolicą Świętą i Kościołem lokalnym oraz rozwijanie i utrzymywanie relacji między Stolicą Apostolską i państwami. Prawo kanoniczne w wyraźny sposób nadaje priorytet pierwszej z wymienionych funkcji. W kanonie 364. Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. określającym obowiązki legatów czytamy bowiem, że „[...] głównym zadaniem legata papieskiego jest zacieśnianie i umacnianie coraz bardziej więzów łączących Stolicę Apostolską z Kościołami partykularnymi”⁵⁴.

R. Szewczyk zaznacza, że od tak określonej funkcji pochodzą obowiązki spoczywające na legatach papieskich, które polegają m.in. na⁵⁵:

- w odniesieniu do Kościołów partykularnych – wspieraniu biskupów i kontaktu z całym episkopatem, przesyłaniu do Stolicy Piotrowej wiadomości dot. Kościołów partykularnych, proponowaniu kandydatów na biskupów, popieraniu pokoju i współpracy między narodami, obronie swobód i praw Kościoła, wykonywaniu zadań zleconych;
- wobec władz państwowych i organizacji międzynarodowych – podtrzymywaniu relacji między Stolicą Apostolską i rządami, prowadzeniu rokowań w zakresie spraw dot. stosunków Kościoła i państw, pertraktowaniu o zawarcie konkordatu i innych układów, a także podejmowaniu wspólnych działań na forum organizacji międzynarodowych.

Definicja legata papieskiego pojawia się po raz pierwszy w 1969 r.⁵⁶, kiedy papież Paweł VI opublikował motu proprio *Sollicitudo omnium Ecclesiarum*. W liście tym czytamy, że „przez Legatów Biskupa Rzymskiego rozumie się tutaj osoby, posiadające najczęściej sakrę biskupią, którym zleca Papież funkcję reprezentowania Go na sposób stały w różnych krajach lub

⁵⁴ *Kodeks Prawa Kanonicznego...*, dz. cyt., kan. 364.

⁵⁵ Por. R. Szewczyk, *Pozycja prawna legatów Biskupa Rzymu*, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, „Prawo Kanoniczne”, 56 (2013), nr 1, s. 88-89.

⁵⁶ Wcześniej, tego samego roku w dekreście o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele (*Christus Dominus*) stwierdzono, że urząd legatów papieskich powinien zostać określony w bardziej precyzyjny sposób.

regionach kuli ziemskiej⁵⁷. Zgodnie z przytoczonym powyżej dokumentem, legatów papieskich podzielono w następujący sposób:

- **delegaci apostołscy**⁵⁸ – ich misja ma charakter wyłącznie kościelny. Zazwyczaj oddelegowuje się ich do Kościołów partykularnych w krajach, z którymi Stolica Święta nie utrzymuje stosunków dyplomatycznych;
- **legaci o podwójnej akredytacji**, którzy reprezentują papieża jednocześnie przy państwach i Kościołach partykularnych. Wśród nich można wyróżnić:
 - nuncjuszy apostołskich – zwyczajowo występują jako arcybiskupi tytularni. Będąc szefem misji dyplomatycznej pierwszej klasy nuncjusz stoi na czele przedstawicielstwa dyplomatycznego Stolicy Apostolskiej. W krajach utrzymujących dobre relacje ze Stolicą Świętą nuncjusz apostołski z urzędu może zostać dziekanem korpusu dyplomatycznego;
 - pronuncjuszy apostołskich⁵⁹ – podobnie jak nuncjusze, pronuncjusze pełnili funkcję ambasadora, jednak nigdy nie występowali w roli dziekana korpusu dyplomatycznego. Jak podaje W. Jakubowski, stopień ten został zniesiony w 1994 r.⁶⁰;
 - internuncjuszy apostołskich – należą do drugiej klasy przedstawicieli dyplomatycznych⁶¹. Są to legaci kierujący stałą misją dyplomatyczną Stolicy Apostolskiej w kraju, w którym zaistniały szczególne warunki uniemożliwiające wysłanie do niego nuncjusza lub pronuncjusza⁶². W ostatnich dekadach klasa internuncjuszy przestała być stosowana

⁵⁷ Paweł VI, *Sollicitudo omnium Ecclesiarum*, http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/pawel_vi/motu/sollicitudo_omnium_24061969.html [dostęp: 03.12.2017].

⁵⁸ Przedstawicielstwo, którym kierują delegaci apostołscy nazywa się delegaturą apostołską.

⁵⁹ Stolica Apostolska odeszła od używania tytułu „pronuncjusz”. Bez względu na to, czy państwo przyjmujące uznaje pierwszeństwo przedstawiciela papieża, Stolica Święta wysyła na misję nuncjuszy apostołskich. Zob. E. Wilemska, *Pronuncjusz*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, tom XVI, (red.) E. Gigilewicz, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Lublin 2012, kol. 488.

⁶⁰ Zob. W. Jakubowski, *O Roma felix...*, dz. cyt., s. 325.

⁶¹ Internuncjusze występują w randze posłów nadzwyczajnych i ministrów pełnomocnych.

⁶² J. Krukowski, *Internuncjusz apostołski*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, tom VII, red. S. Wielgus, S. Fita, J. Misiurek, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Lublin 1997, kol. 385-386.

w praktyce Stolicy Piotrowej, co, zdaniem J. Sutora, jest uwarunkowane zanikiem misji dyplomatycznych drugiej klasy⁶³.

W określonych okolicznościach Stolica Święta może powołać swoich przedstawicieli w innej randze niż nuncjusz, pronuncjusz czy internuncjusz. Takimi reprezentantami są:

- posłowie Stolicy Apostolskiej do rządu, powoływani przy państwach, z którymi Stolica Święta nie nawiązała stosunków dyplomatycznych;
- regenci (*regens*), których powołuje się w przypadku przewidzianej dłuższej nieobecności szefa misji dyplomatycznej – funkcja ta nie ma odpowiednika w dyplomacji świeckiej;
- pełnomocnicy do spraw zleconych (*chargé d'affaires*), którzy są akredytowani przy ministrze spraw zagranicznych⁶⁴.

Poza legatami papieskimi, których misja ma charakter stały, istnieją również przedstawiciele papiescy powoływani do konkretnych zadań. Wspomina o nich Kodeks Prawa Kanonicznego promulgowany w 1983 r. przez Jana Pawła II. W skład rzeczony grupy wchodzi:

- legaci *a latere* – wyjątkowi wysłannicy reprezentujący papieża na uroczystościach i zgromadzeniach;
- wysłannicy specjalni – pełniący wytyczone zadanie pastoralne;
- delegaci lub obserwatorzy, którzy reprezentują Stolicę Świętą przy organizacjach międzynarodowych⁶⁵;
- ablegaci, jako reprezentanci Stolicy Apostolskiej pełnią wyłącznie funkcje ceremonialne, brak im jednak uprawnień jurysdykcyjnych.

Powyższą listę warto również uzupełnić o skład personelu dyplomatycznego misji Stolicy Apostolskiej. Urzędnikami zajmującymi niższą pozycję w hierarchii są: radca, audytor (pierwszej i drugiej klasy), sekretarz (pierwszej i drugiej klasy) i *attaché*.

⁶³ J. Sutor, *Prawo dyplomatyczne i konsularne*, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2004, s. 131.

⁶⁴ Ich misja ma charakter stały.

⁶⁵ W sytuacji, gdy Stolica Apostolska jest członkiem danej organizacji międzynarodowej, wówczas jej reprezentantem jest delegat, któremu przysługuje prawo głosu. W innym przypadku legat pełni wyłącznie funkcje obserwatora (stałego lub *ad hoc*) i jest pozbawiony prawa do głosowania (nie oznacza to jednak, że nie może zabierać głosu w dyskusji). Zob. P. Bogacki, *Stolica Apostolska jako podmiot prawa międzynarodowego*, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa 2009, s. 118-121.

Podsumowanie

Stolica Apostolska jest podmiotem mającym wielowiekową tradycję oraz stały charakter swojej misji. W świecie dynamicznych zmian, rozkwitu i upadków imperiów, przemijania systemów politycznych, społecznych i gospodarczych, nawiązuje ona do tradycji obejmującej przeszło dwa tysiące lat. Jej pozycja i wizerunek na arenie międzynarodowej w dużej mierze zależą od skuteczności papieskiej dyplomacji, na której specyfikę składają się trzy elementy: religijność, uniwersalizm i humanitaryzm.

Dyplomacja Stolicy Piotrowej ewoluowała przez kilkanaście stuleci. Jej początki datuje się na IV wiek, kiedy papieże rozpoczęli zwyczaj oddelegowywania swoich przedstawicieli na sobory. Nie mniej przełomowymi wydarzeniami było w tym kontekście utworzenie pierwszej nuncjatury w 1500 r. oraz zinstytucjonalizowanie w szesnastym stuleciu dyplomacji poprzez reorganizację Kurii Rzymskiej. Powołanie w 1701 r. Papieskiej Akademii Kościelnej przyczyniło się do profesjonalizacji korpusu dyplomatycznego Stolicy Świętej, z kolei zrównanie w precedencji legatów i nuncjuszy apostolskich z ambasadorami państw świeckich zaszkodziło wzrostem jej znaczenia na arenie międzynarodowej. Pomimo likwidacji Państwa Kościelnego i braku suwerenności terytorialnej w latach 1870–1929, Stolica Apostolska kontynuowała czynne i bierne prawo legacji. Odzyskanie władzy doczesnej przez Biskupa Rzymu w ramach utworzonego Państwa Miasta Watykańskiego, potwierdzenie w Konwencji wiedeńskiej o stosunkach dyplomatycznych z 1961 r. prawa Stolicy Świętej do wysyłania swoich przedstawicieli dyplomatycznych oraz uzyskanie przez nią statusu stałego obserwatora przy Organizacji Narodów Zjednoczonych w 1964 r. w istotny sposób zaważyło na możliwościach zaangażowania się papieskiej dyplomacji na forum międzynarodowym w drugiej połowie XX wieku.

W czasie pontyfikatu Jana Pawła II dyplomacja Stolicy Apostolskiej była wyjątkowym fenomenem. Funkcjonowała w oparciu o kilka nadrzędnych zasad, które sprowadzały się do troski o godność osoby ludzkiej i ochronę jednostki, promowania pokoju w stosunkach międzynarodowych oraz prowadzenia dialogu i okazywanie szacunku dla demokracji i samostanowienia narodów. Jej organizacja cechowała się przejrzystą strukturą. Wdrożenie reform przez papieża Polaka w 1988 r. (reorganizacja Kurii Rzymskiej w celu odzwierciedlenia uniwersalnego charakteru Kościoła, powołanie Papieskiej Rady ds. Kultury i przekształcenie Sekretariatu ds. Religii Pozachrześcijańskich w Papieską Radę ds. Dialogu Między Religiami, celem

wzmocnienia dialogu międzyreligijnego) przyczyniło się przede wszystkim do precyzyjniejszego wyznaczenia kompetencji, uporządkowania nazewnictwa dykasterii, jak również zróżnicowania składu osobowego Kurii Rzymskiej pod kątem narodowości.

BIBLIOGRAFIA

- [1] *Bilateral relations of the Holy See*, www.vatican.va/roman_curia/secretariat_state/documents/rc_seg-st_20010123_holy-see-relations_en.html [dostęp: 27.03.2017].
- [2] Bogacki P., *Stolica Apostolska jako podmiot prawa międzynarodowego*, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa 2009.
- [3] Cywoniuk J., *Wpływ dyplomacji watykańskiej na politykę światową – wybrane zagadnienia*, „Colloquium”, 2015, nr 3.
- [4] Czaja J., *Sytuacja prawnomiędzynarodowa Watykanu*, „Życie i Myśl”, 1979, nr 6.
- [5] Duffy E., *Historia papieży. Święci i grzesznicy*, Wydawnictwo Świat Książki, Warszawa 2007.
- [6] Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego Stowarzyszenia Apostolstwa Katolickiego w Polsce, *Katolicy w świecie*, www.iskk.pl/kosciol-na-swiecie/50-ile-jest-katolikow-w-wiecie.html [dostęp: 27.03.2017].
- [7] Jakubowski W., *O Roma felix. Geneza, specyfika i przeobrażenia instytucji politycznych Państwa Miasta Watykańskiego*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2005.
- [8] Jan Paweł II, *Inde a Pontificatus*, http://w2.vatican.va/content/john-paulii/en/motu_proprio/documents/hf_jp-ii_motu-proprio_25031993_inde-a-pontificatus.html [dostęp: 27.03.2017].
- [9] Jan Paweł II, *Encyklika Centesimus annus*, [w:] *Jan Paweł II. Dzieła zebrane. Encykliki*, tom I, (red.) P. Ptasznik, T. Dzidek, Z. J. Kijas, Wydawnictwo M, Kraków 2006.
- [10] Jan Paweł II, *Konstytucja apostolska Pastor bonus o Kurii Rzymskiej*, [w:] *Jan Paweł II. Dzieła zebrane*, tom IV, (red.) P. Ptasznik, T. Dzidek, Z. J. Kijas, Wydawnictwo M, Kraków 2007.
- [11] Jan Paweł II, *Przemówienie do korpusu dyplomatycznego – 16 stycznia 1982 r. Kościół wobec największych problemów współczesnego świata*, [w:] *Jan Paweł II. Dzieła zebrane. Orędzia, przesłania, prze-*

- mówienia okolicznościowe*, tom V, (red.) P. Ptasznik, T. Dzidek, Z. J. Kijas, Wydawnictwo M, Kraków 2007.
- [12] Jan Paweł II, *Przemówienie do korpusu dyplomatycznego – 16 stycznia 1993 r. Wojna i ubóstwo: dwie plagi nękające ludzkość*, [w:] *Jan Paweł II. Dzieła zebrane. Orędzia, przesłania, przemówienia okolicznościowe*, tom V, (red.) P. Ptasznik, T. Dzidek, Z. J. Kijas, Wydawnictwo M, Kraków 2007.
- [13] Jan Paweł II, *Przemówienie do korpusu dyplomatycznego – 10 stycznia 2005 r. Wyzwania stojące przed ludzkością: życie, chleb, pokój i wolność*, [w:] *Jan Paweł II. Dzieła zebrane. Orędzia, przesłania, przemówienia okolicznościowe*, tom V, (red.) P. Ptasznik, T. Dzidek, Z. J. Kijas, Wydawnictwo M, Kraków 2007.
- [14] Kacprzyk W., *Struktura Kurii Rzymskiej*, [w:] *Kuria Rzymska i pomniki chrześcijaństwa na szlaku do Wiecznego Miasta*, (red.) E. Szczot, Wydawnictwo KUL, Lublin 2007.
- [15] Karczewski S., *Jan Paweł II. Encyklopedia pontyfikatu 1978–2005*, Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne, Radom 2005.
- [16] Klafkowski A., *Stolica Apostolska a ONZ*, „Prawo Kanoniczne”, 20/1-2, 1977.
- [17] *Kodeks Prawa Kanonicznego z dnia 25 stycznia 1983 r.*, Wydawnictwo Pallottinum, Poznań 1984.
- [18] Kopiec J., *Nuncjatura*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, tom XIV, (red.) E. Gigilewicz, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Lublin 2010.
- [19] Krukowski J., *Internuncjusz apostolski*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, tom VII, (red.) S. Wielgus, S. Fita, J. Misiurek, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Lublin 1997.
- [20] Krukowski J., *Papieski Sekretariat Stanu*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, tom XIV, (red.) E. Gigilewicz, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Lublin 2010.
- [21] Krukowski J., *Prawo administracyjne w Kościele*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2011.
- [22] Krzykowska J., *Budowanie pokoju w przemówieniach Jana Pawła II do korpusu dyplomatycznego akredytowanego przy Stolicy Apostolskiej*, „Polski Rocznik Praw Człowieka i Prawa Humanitarnego”, 2015, nr 6.
- [23] Krzyszowski Z., *Papieska Akademia Kościelna*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, tom XIV, (red.) E. Gigilewicz, Towarzystwo Naukowe

- Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Lublin 2010.
- [24] McEachern J. O., *Diplomatic Activity In Service Of Papal Teaching: The Promotion Of Religious Freedom In Relations With Selected Islamic States During The Pontificate Of John Paul II*, The Catholic University of America, Washington 2010.
- [25] Michałek A., *Papieska Rada ds. Dialogu Między Religiami*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, tom XIV, (red.) E. Gigilewicz, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Lublin 2010.
- [26] Mickiewicz D., *Stolica Apostolska jako globalne obserwatorium stosunków międzynarodowych*, [w:] *W murach wiecznego miasta – między państwem a Kościołem*, (red.) M. Łukasik, D. Mickiewicz, Koło Studentów Stosunków Międzynarodowych UJ, Kraków 2011.
- [27] Mróz M., *Polityka wschodnia Stolicy Apostolskiej w latach 1978–1989/1990: idee i wartości w działaniu*, „Politeja”, nr 3(29), Księgarnia Akademicka, Kraków 2014.
- [28] O’Malley SJ J.W., *Historia papieży*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2011.
- [29] Paweł VI, *Sollicitudo omnium ecclesiarum*, http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/pawel_vi/motu/sollicitudo_omnium_24061969.html [dostęp: 27.03.2017].
- [30] Radio Watykańskie, *Watykan: Komisja Praw Człowieka testem wiarygodności ONZ*, <http://papiez.wiara.pl/doc/373430.Watykan-Komisja-Praw-Czlowieka-testem-wiarygodnosci-ONZ> [dostęp: 03.12.2017].
- [31] Sakowicz E., *Papieska Rada ds. Kultury*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, tom XIV, (red.) E. Gigilewicz, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Lublin 2010.
- [32] Sitarz M., *Watykan*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, tom XX, (red.) E. Gigilewicz, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Lublin 2014.
- [33] Solarczyk M., *75 lecie Państwa Miasta Watykańskiego*, „Warszawskie Studia Teologiczne”, XVII/2004, Wydawnictwo Archidiecezji Warszawskiej, Warszawa 2005.
- [34] Strzałka K., *Dyplomacja czasu przełomu*, „Politeja” nr 3(29), Księgarnia Akademicka, Kraków 2014.

- [35] Sutor J., *Prawo dyplomatyczne i konsularne*, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2004.
- [36] Szewczyk R., *Pozycja prawna legatów Biskupa Rzymu*, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, „Prawo Kanoniczne”, 56 (2013), nr 1.
- [37] *The Secretariat of State*, http://www.vatican.va/roman_curia/secretariat_state/documents/rc_seg-st_12101998_profile_en.html [dostęp: 27.03.2017].
- [38] United Nations General Assembly, *Resolution adopted by the General Assembly on 1 July 2003; 58/314. Participation of the Holy See in the work of the United Nations*, http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/58/314 [dostęp: 03.12.2017].
- [39] Wilemska E., *Pronuncjusz*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, tom XVI, (red.) E. Gigilewicz, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Lublin 2012.
- [40] Wilemska E., *Stolica Apostolska*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, tom XVIII, (red.) E. Gigilewicz, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Lublin 2013.
- [41] Witczyk H. (red.), *Nowa encyklopedia chrześcijaństwa. Historia i współczesność*, Wydawnictwo Jedność, Kielce 2016.
- [42] Wójcik E., *Papieska Rada Iustitia Et Pax*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, tom XIV, (red.) E. Gigilewicz, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Lublin 2010.

DIPLOMACY OF THE HOLY SEE DURING THE PONTIFICATE OF JOHN PAUL II (1978–2005)

ABSTRACT

Today the diplomacy of the Holy See, by virtue of its professionalism and centuries-old tradition, is considered as one of the best in the world. Its activity is quite different from the activity of other diplomatic services. Functioning based on the premise that religion plays an important role in international relations, the papal legates extremely often refer to ethics and morality in the international forum. During the pontificate of Pope John Paul II diplomacy

of the Holy See – for the sake of its specificity – remained a unique phenomenon, having no parallel in history.

Key words:

diplomacy of the Holy See, papal diplomacy, John Paul II.